

Litterära spalten

Ett lik i köket

Ett lik i köket kan ställa till en del besvär, särskilt om det ligger så illa till att man måste hoppa över det för att komma fram till diskbänken. Risken är ju stor att man halkar i blodpölan.

Plastkort

Morven Callar, i en roman med samma namn (skriven av Allan Warner och utgiven på Vintage), löser emellertid med effektivitet denna lilla försmädlighet i tillvaron. Sen kan hon ge sig ut på en odysse i den samtida meningslösheten. Den döde – före frånfallet Morvens pojkvän – har nämligen varit vänlig nog att efterlämna ett icke helt tomt bankkonto med tillhörande plastkort innan han skar upp halsen och i det närmaste högg av sig ena handen.

Tillika testamenterade han sin opublicerade roman till eftervärlden, men ett litet namnbyte på titelbladet hjälper upp den annars litteraturointresserade snabbköpskassörskans ekonomi.

Så här kan det gå till i dagens romanuniversum, särskilt när det råkar ligga i Skottland. Som tidigare rapporterats här i Spalten har den yngre skotska prosan gått ner sig ordentligt och därmed fått ett rejält uppsving. Skitigare realism söker man förgäves efter och inga romanvrak är så försumpade som i Edinburgh och Glasgow.

Likproblem

Allan Warners Morven Callar löser sitt likproblem på samma sätt som figurerna i filmen *Shallow Grave*; som också gått på svenska biografier, så det är väl så det går till där uppe i norr. Hittar man en döing som ligger i lägenheten och skräpar får man väl ta sig an saken bitvis.

Shallow Grave-gänget har ju nu slagit till i storformat med filmatiseringen av Irvine Welshs succéroman *Train-spotting*, om glada heroinister i Edins slum, och Welsh själv har hävt ur sig ytterligare några böcker sedan den spektakulära debuten. Den senaste har väl kommit och har fått titeln *Ecstasy* (utgiven på Jonathan Cape), men även om Welsh tydligen bytt drog så har han inte bytt stil. Bara utnyttjat den en gång för mycket. De tre så kallade romantiska berättelserna som ingår är inte författade med någon större kärlek, i varje fall inte till litteraturen.

Ar du körd nu, Welsh? De yngre tränger sig fram och det är bara att lämna över och dra. Warner är nästa man till hyppning. Inför denna skotska ström av diskbänksnihilism å la nitiofallet frestas man att citera Welsh: "Youse cunts are fuckin' crazy".

KARL STEINICK

Svensk nationalekonom med världsrykte

När Gustav Cassel 1929 talade inför den amerikanska kongressen välkomnades han som världens främste ekonom. I dag är han helt bortglömd, men hans idéer förtjänar att uppmärksammas, skriver Svend Dahl.

Gustav Cassel är ett okänt namn för de flesta. Detta trots att Cassel spelade en central roll i svensk samhällsdebatt under närmare ett halvt sekel. Han var inte bara nationalekonom med världsrykte – när han 1929 talade inför den amerikanska kongressen välkomnades han som världens främste ekonom – han var också, precis som senare tids ekonomer, en flitig deltagare i samhällsdebatten. Genom åren skrev han bortåt 1 500 signerade och osignerade ledare i Svenska Dagbladet, samtidigt som han dessutom medverkade i en rad tidskrifter.

Antikvariatet

Att Cassel idag är så gott som bortglömd beror förmodligen främst på att han opponerade mot keynesianismen, som ju successivt blev politiskt allmångöds. Därmed tycktes Cassels idéer tillhöra en svunnen tid, och han föll i glömska.

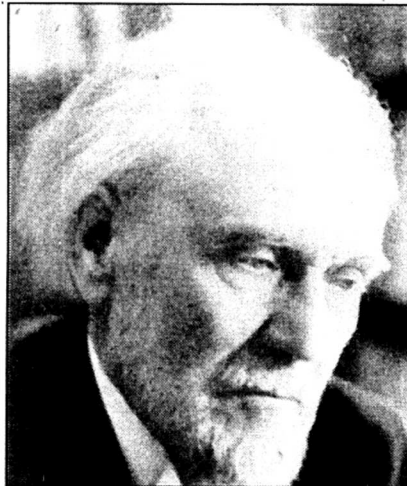
Orättvist öde

När man idag läser Cassels artiklar och politiska skrifter – utöver böcker i nationalekonomi publicerade han under åren en rad politiska pamfletter – slås man av det orättvisa ödet som drabbat honom. Självljuskärt är en stor del av Cassels resonemang tidsbundna då de var inlägg i den dagspolitiska debatten, men det återfinns ändå principer som än idag kan vara relevanta.

Cassel var ekonomiskt liberal, och ansågs ofta i egenskap av ledarskribent i Svenska Dagbladet tillhöra högern. Men han var aldrig medlem i något parti, och inte heller någon trogen högersympatisör. Han retade med jämna mellanrum gallfeber på högerpartiets ledning, bland annat genom motstånd mot jordbrukstullar. Men det som framför allt skilde honom från det tidiga 1900-talets höger var inställningen till socialpolitiken.

Till vänster

1902 höll Cassel ett antal föreläsningar om socialpolitik som senare samlades i boken *Socialpolitik* (den gavs ut i nya upplagor både 1908 och 1923). Boken, vars innehåll placerade honom tydligt till vänster om kollegorna på Svenska Dagbladets ledarsida, blev mycket uppmärksammat och väckte ett engagemang för socialpolitiska reformer bland många inom den svenska borgerligheten. Erik Palmstierna, liberal

Modern. Redan 1902 levererade Cassel en kritik av välfärdspolitiken, som är i det närmaste identisk med den som Anders Isaksson presenterat i sina böcker under 90-talet.

riksdagsman som senare blev socialdemokrat och utrikesminister i Brantings regering 1920, och Otto Järte, socialdemokrat som senare blev högerman (för övrigt efter inflytande från Cassel i arbetslöshetsfrågan) och politisk redaktör för Svenska Dagbladet, är två personer som båda spelade en viktig roll i framväxten av svensk socialpolitik. Båda nämner Cassels bok som en av de böcker som påverkade deras socialpolitiska ställningstagande.

Det var inte bara traditionell välfärdspolitik som Cassel varnade för, med samma argument som han använt i Socialpolitik. Udden riktades också mot subventioner till näringslivet, inte minst jordbruket.

Utgångspunkten för Cassel resonemang i Socialpolitik var en kritik av det liberala, idag skulle vi kalla det för det nyliberala, frihetsbegreppet. Friheten definierades här rent negativt som frånvaro av tvång. Cassel konstaterade emellertid att det inte räcker med denna formella frihet. Frihetsbegreppet måste också ges en reell innebörd i form av verklig handlingsfrihet för människan. Visserligen kan detta innebära att den negativa friheten inskränks, men skrev Cassel, det är acceptabelt så länge tvånget befriar människors handlingsfrihet. Med detta positiva frihetsbegrepp som grund slog Cassel fast att socialpolitikens mål är att säkerställa var och en "den högsta möjliga utveckling av personlighetens alla krafter".

Helt i linje med denna syn på politikens uppgift låg försvar för kooperationer, som han i Socialpolitik såg som ett sätt för arbetarna att bilda sig och ta tillvara sina begåvningar. Men det som väckte störst uppståndelse inom

högern var synen på fackföreningarna. Genom att bidra till bättre arbetsvillkor och högre löner, främjar fackföreningarna arbetarnas möjligheter till personlig utveckling, resonerade Cassel.

Statens ansvar skulle enligt Cassel omfatta regler om säkerhet på arbetsplatserna och arbetstider. Även pensioner och ekonomiskt efterlevandeskydd var områden där Cassel såg uppgifter för staten. Däremot förespråkade han fackligt ansvar för arbetslöshetsförsäkringen, detta eftersom det krävs lokal kännedom för att kunna avgöra vem som verkligen är berättigad till ersättning.

Men Cassel pekade också på riskerna med en utbyggd välfärdspolitik, något som han senare skulle bli känd för. Närmare bestämt såg han en risk för att människor förslappades och förlorade motivationen till arbete och förkovran då de lika gärna kunde inkassera understöd.

Kärnan i Cassels socialpolitiska resonemang var emellertid kritiken av den då som nu populära idén att problemen löses om man bara omfördelar existerande resurser. Visst är omfördelning nödvändig, men Cassel ställde sig den generella frågan om hur arbetarklassens situation hittills förbättrats; om det skett genom att ta av de rikares resurser eller genom ekonomisk tillväxt. Cassel svar blev att det entydigt handlar om det senare – fackföreningarna roll har enbart varit att tillförsäkra arbetarna en så stor del som möjligt av det ökade välståndet. Det räcker inte med att dela på den existerande kakan, kakan måste hela tiden växa. Ett konstaterande som är lika aktuellt idag som det var 1902.

Från att ha varit en stor anhängare av sociala reformer bytte Cassel (allteftersom de sociala reformerna genomfördes) roll, till att bli allt mer kritisk till statens ökade åtaganden. Cassels elev Gunnar Myrdal har beskrivit det som att den gamle läraren successivt hamnade i otakt med tiden, då han i stället för att vilja fortsätta att expandera statens åtaganden ville frysa dem på en viss nivå.

Ett tydligt uttryck för Cassels

omsvängning är boken *Understödspolitikens urartning*, som kom ut 1930. Bakgrunden var den expansion av staten som skett efter första världskriget, då många ville bevara den statligt styrda krigsekonomi även i fredstid för att säkra planmässiga framsteg. Cassel var dock nogna med att understrika att han inte alls förkastade sina tidigare ståndpunkter om att viss omfördelning är bra. Han ville endast peka på de effekter en överdriven omfördelningspolitik kan föra med sig.

Det var inte bara traditionell välfärdspolitik som Cassel varnade för, med samma argument som han använt i Socialpolitik. Udden riktades också mot subventioner till näringslivet, inte minst jordbruket. Cassels huvudkritik var här att man genom att subventionera vissa förlustbringande näringar tar resurser från framgångsrika näringsgrenar, och på så sätt skapar välfärdsförluster. Nytt var också den kritik Cassel riktade mot fackföreningarna, som han alltmot såg som monopolistiska organisationer inriktade på att främja ett fåtals privilegier.

Handlingsfrihet

Med argumenten i Socialpolitik gav Cassel tydligt uttryck för en politisk hållning som kan jämföras med socialliberalismens synsätt att socialpolitikens roll är att främja människors handlingsfrihet. Men samtidigt presenterade Cassel redan 1902 en kritik av välfärdspolitiken, som är i det närmaste identisk med den som Anders Isaksson presenterat i sina böcker under 90-talet.

Att Cassel gick från rollen som socialt progressiv till att bli sedd som en representant för högern säger en hel del om svensk välfärdspolitik. Det är inte primärt den liberala idén om att ge individen handlingsfrihet som kommit att förverkligas. I stället är det en socialdemokratisk princip som sedan jämlikhet framför allt annat som kommit att bli vägledande. Cassel vände sig tidigt mot denna syn på socialpolitiken och konstaterade klarsynt att den i längden skulle bli kontraproduktiv, precis som den blivit i dagens Sverige.

SVEND DAHL

LÄST

Om arkitektur

"Modernismen var inte Lösningen och Svaret, modernismen var bara en stil, ett råvarulager av former där vem som helst kan plocka litet vita väggar och glasfasader, och störst bland arkitekter är den som är bäst på att få det lite snyggt."

Mats Arvidsson i Moderna Tider